עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"א מהלכות מעשר הלכה יב [טוש"ע י"ד סימן קיט סעיף ג]:

לג ב מיי' פ"א מהלכות תרומות הלכה ה:

שיטה מקובצת

[א] מפני שחשודה ומחלפת: [ב] הא קי"ל מעשר דגן בזמן הזה דאורייתא: [ג] את בית שאן כולה מכלל: [ד] דאכלי פירי דלא מעשרן ואסר:

רבינו גרשום

והכא חיישינן אבל לעלמא לא חיישינן כלומר בשאור ותבלין: ולעלמא לא חיישינן והתנן הנותן לפונדקית. כלומר אכסנית מעשר את שהוא כו' מפני שחשודה שמתחלפת המתקלקל כלומר מחלפת טוב ונותנת לו רע. התם בפונדקית דהיא אומרת בר בי רב אכיל חמימא ואנא איכול קרירא ומשום הכי חיישינן ואי פרכינן (לו) למה מי שנותן לשכינתו לא חיישינן לחלופי ולפונדקי' חיישינן לחלופי והכי תרצינן אכסניא כאן היום ולמחר הולך לדרכו: אשת חבר טוחנת עם אשת ע"ה וכו' למה בזמן שהיא טמאה ולא בזמן שהיא טהורה שבזמן שהיא טמאה רגילה עם בעלה שאינה נוגעת בשום דבר ועכשיו כשהיא טמא' לא תגע בשום דבר לא תאכל (על הכל) מכל אשר לה מאשת ע"ה ולא חיישינן שמא תקח מן החטים או מן הקמח שלה ותתן לתוך פיה ואוכלת דבר שהוא דמאי אבל כשהיא טהורה לא תיטחן עמה שמא תקח ותתן לתוך פיה דמאי: ר' אלעזר אומר אף בזמן שהיא טמאה: השתא מגזל גזלה כלומר לבעלה דאמרינן חברתה נותנת לה ואוכלת וגוזלת לבעלה חלופי מיבעיא שתחלף לאחרים טוב ברע: אמר רב יוסף לאו חשוב גזל הוא מה שהיא נותנת לאשת חבר שטוחנת עמה דמוריא ואמרה תורא מדישיה קא אכיל. והא איתתא נמי דטוחנת עמי בדין הוא שאתן לה ועדיין לחלופי לעלמא לא חיישינן (אלא) [והלכך] הכא בשאור וכו' לא חיישינן: בן זירוז גרסינן שאכל עלה של ירק בבית שאן כלומר בלא מעשר אכל והתיר ר' את בית שאן על ידו של ר' מאיר כלומר דכיון דאכל ר' מאיר בלא מעשר ודאי לא מארץ ישראל [א] בית שאן נהגו בו איסור כלומר שמעולם לא אכלו בבית שאן בלא מעשר. דרש להו מקרא הזה. כלומר ר' דנהג בו היתר. (וחזקיהו הוה) והוא כיתת נחש הנחשת [ב] אלא מקום הניחו לו אבותיו כלומר (מה לעשות גדר) [להתגדר בו] כלומר שיהא נקרא על שמו ועל ידו אף אני מקום הניחו לי אבותי מה שהיו

א) נראה דצריך לציין אמרו לו מקום שאבותיך וכו' בית שאן וכו'. ב) נ"ל בחזקיה כתיב: אלא וכו'.

ולעלמא לא חיישינן והתנן [א]א הנותן לפונדקית שלו מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל הימנה מפני שחשודה [א] מחלפת התם נמי מוריא ואמרה בר בי רב ליכול חמימא ואנא איכול קרירא ולחלופי לא חיישינן [ב]והתניא אשת חבר טוחנת עם אשת עם הארץ בזמן שהיא טמאה אבל לא בזמן שהיא טהורה רבי שמעון בן אלעזר אומר אף בזמן שהיא טמאה לא תטחון מפני שחבירתה נותנת לה ואוכלת השתא מיגזל גזלה חלופי מיבעיא אמר רב יוסף התם נמי מוריא ואמרה תורא מדישיה [ג]קאכיל העיד רבי יהושע בן זרוז בן חמיו של רבי מאיר לפני רבי על ר"מ שאכל עלה של ירק בבית שאן [ד][ב]והתיר רבי את בית שאן כולה על ידו חברו עליו אחיו ובית אביו אמרו לו מקום שאבותיך ואבות אבותיך נהגו בו איסור אתה תנהוג בו היתר דרש להן מקרא זה [1]וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחושתן [ה]אפשר בא אסא ולא ביערו בא יהושפט ולא ביערו והלא כל עבודה זרה שבעולם אסא ויהושפט ביערום אלא

ולעלמא. דליכא למימר להטיב מתכוונת: **לא חיישינן.** שמא תחליף ליטול היפה לעצמה: **והתנן הנותן לפונדקית שלו.** לתקן לו עיסה וקדירה: **מפני שחשודה מחלפת.** והא הכא דלאו לטובה היא דאיש נכרי הוא ובמסכת דמאי תנינא לה ולא קתני המתקלקל אלמא על הגזל חשודה: **התם נמי מוריא כו'.** התם נמי לטובה היא מתכוונת והא דלא תנא בה המתקלקל משום דאפילו אין מתקלקל נמי אם נלטנן הלחם קודם שאכלו מחלפת ליה דמוריא הוראה לעצמה לטובה אני מתכוונת בר בי רב ליכול חמימא כו' אבל נותן לשכנתו אין לה לחוש עליו ולא מחלפת לטובה שהרי אין סמוך עליה תמיד כאכסנאי ולהרע נמי לא חשידא אגזל: **ולאיחלופי.** לגזול לא חיישינן: **טוחנת.** מסייעת להנהיג את הרחיים כשהיא טוחנת את התבואה של עם הארץ: **בזמן.** שאשת חבר טמאה ליכא למיחש שמא תשכח ותתן לתוך פיה דבר שאינו מעושר דכיון דטמאה היא אינה רגילה ליגע במה שהיא עסוקה בו שמא תטמאה וסתמה עומדת מרחוק היא ולא נגעה: **אבל לא בזמן שהיא טהורה.** דהואיל וסתמה נוגעת חיישינן שמא תשכח ותאכל: **שחבירתה נותנת לה ואוכלת.** אלמא שחשודה לגנוב משל בעלה ולהאכיל את חבירתה ואשת חבר אע"פ שאינה רגילה לא לאכול גזל ולא לאכול דבר שאינו מעושר חיישינן לשכחה דעביד איניש דמינשי ואכיל מאי דיהבי ליה אבל לתת לאחרים אי לאו דחשודה ורגילה בגזל לא מינשיא: **מוריא.** היתר לעצמה: **תורא מדישיה קאכיל.** וזו הואיל ומסייעת אותה (זו) לא הוי גזל: **העיד רבי יהושע.** הא נמי משום אין הקב"ה מביא תקלה על ידי הצדיקים [ה:] נקט לה: **עלה של ירק.** ולא עישר: **והתיר רבי.** על פי עדות זו: **את בית שאן כולה.** לאכול ירק שלה ופירות האילן בטבלן. קס"ד קסבר רבי מאיר לאו מארץ ישראל היא ומעשר דגן בחוצה לארץ הוא נוהג מדרבנן הואיל ובארץ דאורייתא אבל מעשר ירק דבארץ גופיה דרבנן לא גזור מידי בחוצה לארץ דלאי מא"י היא אע"ג דרבי מאיר ורבי אחר חורבן הוו [ב]הא קיימא לן מעשר דגן דאורייתא וירק דרבנן דקדושה אחרונה דעזרא קדשה אף לעתיד לבא כדקתני התיר רבי את בית שאן[ג] מכלל דשאר מקומות נוהג בהן: **וכתת נחש הנחשת.** בחזקיהו מלך יהודה כתיב:

התם נמי מוריא ואמרה בר בי רב ליכול חמימא ואנא איכול קרירא. פירש בקונטרס מורה הוראת היתר לעצמה לטובה אני מתכוונת בר בי רב ליכול חמימא בניחותא ואין הלשון משמע כן דמוריא משמע שמורה לעצמה היתר לעכב משלו כמו מוריא ואמרה תורא מדישיה קאכיל ועוד תנן במתניתין מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל הימנה מפני שחשודה שמחלפת רבי יוסי אומר אין אנו אחראין לרמאים ומפרש רבינו מנחם דבתמיה קאמר בר בי רב ליכול חמימא ואנא איכול קרירא ואני טרחתי בשבילו אבל גבי שכנתו אין לחוש לחילוף אע"פ שטורחת בשבילו דדרך שכנים שטורחים זה בשביל זה:

אשת חבר טוחנת עם אשת עם הארץ. פי' בקונטרס טוחנת תבואה של עם הארץ בזמן שהיא טמאה אשת חבר דליכא למיחש שמא תשכח ותתן לתוך פיה דבר שאינו מעושר דכיון דטמאה היא אינה נוגעת ומסתמא עומדת מרחוק וקשה דהך א]ו) משנה מתניא במסכת טהרות (פ"ז) ולפי' הקונטרס הוה ליה למיתני במסכ' דמאי ועוד קשה דפי' דחברתה נותנת לה ואוכלת אלמא חשודה לגנוב משל בעלה ואין זה גזלה דאין הבעל מקפיד בדבר מועט ז)כדתנן בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיט.) מקבלין מן הנשים דבר מועט לצדקה וגם זה דוחק מאד שמחלק בין אשת חבר לאשת עם הארץ דעביד איניש דמינשי ואכיל מה דיהבי ליה אבל לתת לאחרים אי לאו דרגילה בגזל לא מינשיא ועוד היאך טוחנת עמה אשת חבר הרי היא מסייעת (א) עוברי עבירה ובסוף הניזקין (גיטין דף סא.) מוכח דאסור לרבא דמפרש מתניתין דמשאלת אשת חבר לאשת עם הארץ נפה וכברה ובוררת וטוחנת עמה בעם הארץ דרבי מאיר וטומאה וטהרה דרבנן אבל בסתם עם הארץ לא כי היכי דלא תטחון עם חברתה החשודה על השביעית ולאביי דאמר רוב עמי הארץ מעשרין הן שרי לסייעה בכל ענין והכא הא אסרינן בזמן שהיא טהורה וליכא לאוקומי ההיא בזמן שהיא טמאה ודלא כרבי שמעון בן אלעזר דהא בהדיא קתני בוררת ובוררת נוגעת היא ומפרש ר"ח וכן ר"ת שבתבואה של [חבר] איירי בזמן שהיא טמאה בזמן שאשת עם הארץ מחזקת עצמה כטמאה שאז היא נזהרת מליגע בתבואה אבל לא בזמן שמחזקת עצמה בטהורה דאז אין נזהרת מליגע בתבואה ומטמאה לה רבי שמעון בן אלעזר אומר אף בזמן שמחזקת עצמה בחזקת טמאה לא תטחון מפני שחברתה אשת עם הארץ אחר שסבורה להיות טהורה נותנת לה ואוכלת ובתוספתא דטהרות פ"ח קתני אע"פ שאינה אוכלת נותנת לאחרים ואוכלים והשתא פריך שפיר השתא מגזל גזלה תבואה של אשת חבר חילופי מיבעיא:

והתיר רבי את בית שאן כולה על ידו. משמע דאין מעשר נוהג בחוצה לארץ וכן משמע בע"ז בפ' רבי ישמעאל (דף נח:) דקאמר ריש לקיש איקלע [לבצרה] חזינהו דאכלי פירי דלא [ד] עשרו אסר להו אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל אדמקטורך עלך זיל הדר [דבצרה] לאו היינו בצר [דבצרה] בחוצה לארץ היא ואינה חייבת במעשר ותימה דבפרק עד כמה (בכורות כז.) מוכח כולה שמעתתא דתרומה נוהגת בחוצה לארץ ואין לומר כדפי' הכא בקונטרס דדוקא תרומת דגן תירוש ויצהר דהוי בארץ דאורייתא בחוצה לארץ הוי מדרבנן אבל בשאר פירות לא דהא בפ"ק דביצה (דף יב:) גבי אושפיזכניה דרבה בר בר חנה הוה ליה איסורייתא דחרדלא משמע הסוגיא דחייב במעשר וברים כיצד מברכין (ברכות לו.) רבי אליעזר אומר צלף מתעשר האביונות והקפריסין רבי עקיבא אומר אין מתעשרין אלא האביונות בלבד ואמר רב יהודה צלף ערלה בחוצה לארץ זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין ופריך ולימא הלכה כרבי עקיבא ומשני ה"א אפילו בארץ קא משמע לן בחוצה לארץ ולימא כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ אי אמר הכי ה"א הני מילי מעשר ירק וצלף דבארץ גופה דרבנן אבל ערלה דבארץ דאורייתא לא משמע בהדיא דמעשר ירק וצלף נוהג בחוצה לארץ ואומר ר"ת דהכא ובפרק רבי ישמעאל (ע"ז דף נח:) איירי בדמאי דאינו נוהג בחוצה לארץ כדתנן במסכת דמאי (פ"א מ"ג) מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי אבל ודאי טבל חייב בכל מקום וכן משמע דמיירי הכא בדמאי מדפריך לקמן ודילמא רבי מאיר נתן עיניו בלד זה ואכל בלד אחר דלא שרי אלא בדמאי וקשה מירושלמי דפרק ג' דדמאי רבן שמעון בן גמליאל שלח ליה רבי יוסי ברבי אתרוג ואמר ליה זה בא לידי מקסרין ולמדתי ממנו שלשה דברים שהוא ודאי ושהוא טמא ושלא בא לידו אחר שהוא ודאי שפירות קסרין ודאי ושהוא טמא שמרבילין עליו מים פי' והוכשר ולא בא לידו אחר שאילו בא לידו אחר היה מעשר ממנו על זה ועל זה ואם תאמר ודילמא עישר והוצרך להודיעו משום הכשר ויש לומר דאם לא היה אלא דבר אחד היה רבי יוסי מודיעו בפירוש ופריך וליעשר ממנו עליו ומשני אין דרך בני אדם ששולחין לחביריהן דברים חסרים ופריך ולאו מתניתין היא רבי יוסי מתיר בודאי ובלבד שיודיעו משנה היא באותו פרק שר' יוסי מתיר לשלוח לחבירו ודאי טבל ובלבד שיודיעו שאינו מעושר ושמא היה ביד רבי יוסי אחר ומה שלא עישר לפי שהודיעו שעל כן היה אומר זה בא לידי מקסרין ומשני אע"ג דפליג אדרבנן לא הוה עבד עובדא כוותיה ופריך ולאו מפירות המותרין בקסרין הם דרבי התיר קסרין והתיר בית שאן ומשני רשב"ג קודם רבי הוה משמע דלאחר שהותר היה פטור אפילו ודאי דההוא אתרוג ודאי הוה ח)וצ"ל ולאו מפירות דמותרין בקסרין דהתם בירושלמי בפרק ב' דדמאי אמרינן אלו המינין האסורין בבית שאן ואלו המינין האסורים בקסרין פי' משום דמאי משום דאלו מינין היו רגילין באלו המקומות לבא מא"י והידועין שלא באו מארץ ישראל פטורין משום דמאי וחייבין משום ודאי כפי' ר"ת ופריך והלא אתרוג מפירות המותרין שאין מביאין אותן מא"י אלא בקסרין עצמה גדל ומודו רבנן דמותר לשלוח ודאי בחוצה לארץ בהודעה ולא נחלקו אלא בטבל בא"י וא"כ מנא לן שלא בא ליד רבי יוסי אחר ואפילו היה בידו אחר היה יכול לשלוח ודאי טבל בהודעה בחוצה לארץ אפילו לרבנן ומשני דעדיין לא הותרה קסרין בימי רבי יוסי והיו מחזיקין אותה בחזקת א"י ומיהו במקום אחר מצא ר"י בירושלמי במסכת חלה פ' שתי נשים

מסורת הש"ס

א) דמאי פ"ג משנה ה, ב) (טהרות פ"ז) [תוספתא דטהרות פ"ח ה"ג בנוסחא אחרינא], ג) [עד כאן הכל בגיטין סא: ע"ש], ד) [עיין תוספות פסחים נא. ד"ה אי אתה ותוס' מגילה ה: ד"ה דברים], ה) [שבת נו:], ו) לא מצאתי זו בשום משנה רק בתוספתא פ"ח דטהרות מצאתי בנוסחא אחרת ועיין ר"ש פ"ז דטהרות מ"ד, ז) [צ"ל כדתניא], ח) עי' ר"ש פ"ו דמסכת דמאי,

תורה אור השלם

1. הוּא הֵסִיר אֶת הַבָּמוֹת וְשִׁבַּר אֶת הַמַּצֵּבֹת וְכָרַת אֶת הָאֲשֵׁרָה וְכִתַּת נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה כִּי עַד הַיָּמִים הָהֵמָּה הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַטְּרִים לוֹ וַיִּקְרָא לוֹ נְחֻשְׁתָּן: מלכים ב יח ד

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אשת וכו' מסייעת ידי עוברי:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוד"ה אשת חבר וכו' וקשה דהך תוספתא מתניא וכו' כצ"ל:

מוסף רש"י

הנותן לפונדקית. תלמיד היושב לפני רבו ונתאכסן אצל עם הארץ, פונדקית אופה לו את עיסתו (גיטין סא:). **שחשודה מחלפת.** לא גרסינן הכא המתקלקל (שם). **התם נמי.** לטובה היא מתכוונת ומוריא לעצמה הוראת מצוה בחלוף זה (שם). **בר בי רב כו'.** חמימא וקרירא לאחר ב' ימים או ג' היא מחליפה (שם). **טוחנת.** מסייעתה (שם). **בזמן שהיא טמאה.** אשת חבר, דכיון דימי טומאה אינה רגילה ליגע בטהרות לא חיישינן שמא תטול ותתן לתוך פיה (שם). **נותנת לה.** אלמא חשודה אשת עם הארץ לגנוב משל בעלה וליתן לחברתה (שם סב.). **מוריא.** מורה הוראת היתר לעצמה (שם).